

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ: กรณีศึกษาเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิง พิษณุโลก มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ 2) เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ และ 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิง พิษณุโลก การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาแบบผสมผสานทั้งวิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในส่วนของวิธีการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 161 คน ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์กลับคืน จำนวนทั้งสิ้น 119 คน คิดเป็นร้อยละ 73.91 และใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 14 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คำถามเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ และคำถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งแบบสอบถามนี้ผู้วิจัยได้สร้างมาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำเครื่องมือที่ได้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบและแก้ไขเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2554 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ.2555 และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้ต้องขังสูงอายุ โดยคัดเลือกตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้โดยผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์มาจากการศึกษาแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วนำเครื่องมือที่ได้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบและแก้ไขเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลในเดือนมกราคม พ.ศ.2555 และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปใจความสำคัญ และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแล้วเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาต่อไป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้ศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรเป้าหมายพบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในวัยต้น มีอายุระหว่าง 60-69 ปี (ร้อยละ 84.03) การศึกษาจบชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 44.54) ทางด้าน อาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 43.70) มีรายได้จากการประกอบอาชีพต่ำกว่า 2,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 26.89) และผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 64.71) เป็นผู้ที่มิสุขภาพร่างกายปกติไม่พิการหรือทุพพลภาพ (ร้อยละ 94.96) โดยผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ จะมีโรคประจำตัวโรคอื่นๆ ที่ไม่ใช่โรคเบาหวาน ไชมันในเส้นเลือด ความดันโลหิตสูง หรือโรคหัวใจ ส่วนใหญ่จะเป็นโรคภูมิแพ้ ไมเกรน ลมชัก ฯลฯ (ร้อยละ 27.73) ในด้านประเภทความผิดที่ผู้ต้องขัง ส่วนใหญ่กระทำความผิดมากที่สุดคือ ความผิดต่อพระราชบัญญัติยาเสพติด (ร้อยละ 59.66) ส่วนใหญ่กระทำความผิดโดยไม่มีคู่คดี (ร้อยละ 27.73) รวมถึงไม่มีผู้เกี่ยวข้อง (ร้อยละ 28.57) โดยกำหนดโทษที่ได้รับส่วนใหญ่ศาลจะพิพากษาจำคุกตั้งแต่ 30.1-40 ปี (ร้อยละ 31.09) และจะเป็นการกระทำความผิดในครั้งแรก (ร้อยละ 98.32) ส่วนใหญ่เป็นนักโทษชั้นเยี่ยม (ร้อยละ 58.82) ในส่วนของการติดต่อกับญาติและครอบครัวส่วนใหญ่ผู้ต้องขังสูงอายุจะได้รับการติดต่อจากญาติ (ร้อยละ 94.96)

ส่วนที่ 2 ลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในด้านปัจจัยขั้นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ฯ และด้านการบริการและการสงเคราะห์

ลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรื่องจำคุกและทัณฑสถานหญิง พิษณุโลกปัจจัยขั้นพื้นฐานด้านอาหาร พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.14) ด้านที่อยู่อาศัยผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.11) ด้านยารักษาโรคผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ใน ระดับปานกลาง (\bar{X} = 2.58) และด้านเครื่องนุ่งห่มพบว่าผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็น ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 2.78) ในส่วนด้านการบริการและการสงเคราะห์ พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 2.99)

ส่วนที่ 3 คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรื่องจำคุกและทัณฑสถานหญิง พิษณุโลก ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก ผลการศึกษา พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็นด้านร่างกายภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 2.79) ด้านจิตใจและอารมณ์ผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.37) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 2.97) และในด้านสิ่งแวดล้อมผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับความคิดเห็นภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.06) ด้วยเช่นกัน

การวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำและทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ข้อมูลส่วนบุคคล

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 60-69 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รายได้ไม่แน่นอนส่วนใหญ่ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัวต้องกู้หนี้ยืมสินจากธนาคาร มาเพื่อการใช้จ่าย ภูมิลำเนาผู้ต้องขังสูงอายุชายส่วนใหญ่จะอยู่ทางภาคเหนือและผู้ต้องขังสูงอายุหญิงจะอยู่ทางภาคกลาง ลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีบ้านพักเป็นของตนเอง สภาพคงทนถาวร มีไฟฟ้า น้ำประปาเข้าถึง การเดินทางคมนาคมสะดวก ครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขนาดกลางมีสมาชิก 3-5 คน ในส่วนของสภาพครอบครัวก่อนต้องโทษจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ต้องขังสูงอายุเห็นว่ามีเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยภาพรวมแล้วผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีฐานะอยู่ในระดับปานกลาง พอมี พอใช้ ไม่ถึงกับร่ำรวย ยังคงเป็นหนี้เป็นสินอยู่ ส่วนใหญ่จะใช้การกู้ธนาคารของรัฐ แต่หากไม่มีหลักประกันจะใช้วิธีกู้เงินนอกระบบแทน

ข้อมูลเกี่ยวกับคดี

ผู้ต้องขังสูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงส่วนใหญ่กระทำผิดเกี่ยวกับพระราชบัญญัติยาเสพติด มีกำหนดโทษตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไปถึงตลอดชีวิต ส่วนใหญ่ได้รับพระราชทานอภัยโทษแล้ว เป็นนักโทษชั้นเยี่ยม และไม่เคยมีประวัติการกระทำผิดวินัย

ข้อมูลระหว่างถูกคุมขัง

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ในช่วงแรกที่ถูกคุมขังจะมีความรู้สึกเครียด วิตกกังวล ท้อแท้สิ้นหวัง หดท้อใจที่จะอยู่ต่อไป รู้สึกเป็นห่วงครอบครัว ห่วงหนี้สิน ประกอบกับยังปรับตัวไม่ได้ ใช้เวลาปรับตัวอยู่ค่อนข้างนาน และส่วนใหญ่จะปรับตัวโดยการพูดคุยระบายความในใจกับเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันเอง บางรายใช้วิธีฟังธรรมะ อ่านหนังสือธรรมะ นั่งสมาธิ สวดมนต์ ฟังเทศน์ ฟังธรรม และบางรายจะพยายามหากิจกรรมหรืองานทำเพื่อไม่ให้มีเวลาว่างเพราะหากมีเวลาว่าง

มากจะทำให้คิดมาก โดยกิจกรรมที่ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสนใจ คือ การออกกำลังกาย ทำความสะอาดเล็กๆ น้อยๆ เพราะเป็นผู้ต้องขังที่มีอายุมากจึงไม่มีงานอะไรให้รับผิดชอบมากนัก ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของแต่ละคน

ข้อมูลลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ

ปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตด้านอาหาร

ผู้ต้องขังสูงอายุชายเห็นว่า อาหารที่เรือนจำจัดให้ไม่เพียงพอให้กับจำนวนผู้ต้องขัง ข้าซาก จำเจ ไม่ครบ 5 หมู่ตามที่สาธารณสุขมาแนะนำ รสชาติของอาหารพอใช้ได้ ไม่ถึงกับแย ถ้ารู้สึกเบื่ออาหารสามารถซื้อหารับประทานเองได้แต่มีราคาแพงมาก ในส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุ หญิงเห็นว่า อาหารที่ทัณฑสถานจัดให้มีความเพียงพอและเหมาะสมดีแล้ว แต่จะมีความจำเจ ข้าซากบ้าง เรื่องรสชาติของอาหารอยู่ในเกณฑ์ดี และผู้ต้องขังที่รู้สึกเบื่ออาหารก็สามารถที่จะซื้อหารับประทานเองได้ในราคาที่ไมแพง

ปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตด้านที่อยู่อาศัย

ผู้ต้องขังสูงอายุชายมีความเห็นว่า สภาพที่อยู่อาศัยค่อนข้างแออัดมากจนเกินไป และยังมีการย้ายผู้ต้องขังวัยหนุ่มที่โทษเหลือน้อยมารวมไว้อีกซึ่งทำให้เกิดปัญหาเพราะผู้ต้องขังวัยหนุ่มบางครั้งจะสร้างความลำบากใจให้ผู้ต้องขังสูงอายุเรื่องความสะอาดนั้นไม่มีปัญหา เพราะผู้ต้องขังจะช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดอยู่แล้ว ด้านแสงสว่างเพียงพอไม่มีมืดหรือสว่างจนเกินไป ในส่วนอื่นๆ ไม่มีสิ่งที่ต้องปรับปรุงอะไร ผู้ต้องขังสูงอายุหญิงมีความเห็นว่า สภาพที่อยู่อาศัยมีความเหมาะสมดี จะมีปัญหาที่เป็นบางช่วงเวลาเท่านั้น เรื่องความสะอาด ผู้ต้องขังจะช่วยดูแลกันเองจึงไม่มีปัญหาในเรื่องความสะอาด แสงสว่างเพียงพอ ส่วนด้านอื่นไม่มีสิ่งที่ต้องปรับปรุง

ปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตด้านยารักษาโรคและการรักษาพยาบาล

ผู้ต้องขังสูงอายุชายมีความเห็นว่า ด้านการรักษาพยาบาล บุคลากรทางการแพทย์น้อยเกินไปไม่เพียงพอ ควรเพิ่มจำนวนแพทย์อีก และเนื่องจากจำนวนแพทย์ที่มีน้อยจึงเกิดการจำกัดการรักษา การจ่ายยาเห็นว่าส่วนใหญ่ยาที่ได้รับจะเป็นประเภทพาราเซตามอล ในส่วนของการตรวจสุขภาพประจำเดือนจะมีแพทย์จากโรงพยาบาลประจำอำเภอเข้ามาตรวจสุขภาพให้ แต่ยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่จะใช้วิธีการดูแลสุขภาพและออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอเพื่อไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น เนื่องจากเห็นว่าเรื่องปัญหาสุขภาพเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ด้านผู้ต้องขังสูงอายุหญิงมีความเห็นว่า ทัณฑสถานหญิงก็ประสบกับปัญหาแพทย์ไม่เพียงพอเช่นกัน แต่ไม่มีปัญหาในเรื่องการจำกัดการรักษา ส่วนใหญ่เมื่อเกิดการเจ็บป่วยไม่ว่าเมื่อใด เวลาใด สามารถไปพบแพทย์และขอยาได้ตลอดเวลา แม้ว่ายาที่จ่ายให้ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทพาราเซตามอลด้วยเช่นกัน แต่รู้สึกว่าแพทย์ดูแลเอาใจใส่ผู้ต้องขังดี ผู้ต้องขังสูงอายุหญิง

ส่วนใหญ่จะเห็นตรงกันว่าอยากได้แพทย์เพิ่ม เพื่อมาช่วยรักษาให้ได้ทั่วถึงยิ่งขึ้น ในส่วนของทันตสถานจะมีโรงพยาบาลประจำอำเภอเข้ามาตรวจสุขภาพให้เป็นประจำทุกเดือน จะมีการตรวจคัดกรองโรคให้เป็นประจำ ผู้ต้องขังที่มีโรคประจำตัวจะได้รับยาอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตด้านเครื่องนุ่งห่ม

ส่วนใหญ่ผู้ต้องขังสูงอายุเห็นว่า ด้านเครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้า รวมถึง ผ้าห่ม มีความเพียงพอ และเหมาะสมดี จะมีแจกให้ปีละ 1-2 ครั้ง หากขาดเหลือ ไม่พอสามารถขอได้ตลอดเวลา

ปัจจัยด้านการบริการและการสงเคราะห์

ด้านการบริการ

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่า ด้านการบริการมีความเหมาะสมดี ด้านการเยี่ยมหน่วยงานจัดสถานที่บริการไว้ได้เหมาะสม ส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดให้มีการเยี่ยมใกล้ชิดให้บ่อยขึ้น ส่วนของเยี่ยมที่ญาตินำมาให้สามารถนำเข้าได้ ในส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุชายช่วงนี้จะเกิดปัญหาเกี่ยวกับของเยี่ยมและพัสดุที่ญาตินำมาให้พบสิ่งของผิดกฎหมายจึงถูกสั่งงดทำให้ผู้ต้องขังอื่นๆ ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมาก และร้องขอให้สามารถรับพัสดุและของเยี่ยมได้เหมือนเดิมโดยอยากให้คัดกรองเป็นรายๆ ไป

ด้านการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังสูงอายุชายมีความเห็นว่า ในส่วนของการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ส่วนใหญ่ให้การสงเคราะห์ไม่ค่อยตรงจุด ข้าวของเครื่องใช้มีแจกให้แต่ไม่เพียงพอกับความต้องการ สิ่งของที่ต้องการ เช่น ยารักษาโรค อาหารเสริมที่ต้องการมักไม่มีให้ แต่ส่วนของการให้บริการแวนตาสำหรับผู้ต้องขังที่มีปัญหาทางสายตาให้ความสงเคราะห์ดีตามศักยภาพที่สามารถให้ได้ และการให้บริการร้านค้าสวัสดิการสงเคราะห์ผู้ต้องขังชายสินค้าที่มีราคาแพงจนเกินไป ควรที่จะปรับลดราคาลงเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อยอีกทางหนึ่ง ส่วนการสงเคราะห์ด้านอื่นๆ อยู่ในเกณฑ์ที่ดีด้านผู้ต้องขังสูงอายุหญิงมีความเห็นว่า การสงเคราะห์ผู้ต้องขังสูงอายุที่ทันตสถานจัดให้ความเหมาะสมดีทุกประการ

ข้อมูลด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ

ด้านร่างกาย

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวที่พบส่วนใหญ่คือ โรคความดันโลหิตสูง ไชมันโนเส้นเลือด รวมถึงเบาหวาน และมีอาการปวดตามร่างกาย บางรายมีอาการเกี่ยวกับสายตาที่เริ่มพร่ามัว บางรายมีอาการหูเริ่มเสื่อมสภาพ ระบบประสาทและสมองเริ่มเสื่อม แต่ที่พบเป็นเพียงอาการเริ่มต้นเท่านั้น และเมื่อมีอาการเจ็บป่วยผู้ต้องขังสูงอายุจะใช้วิธีการออกกำลังกายเพื่อดูแลสุขภาพตัวเองแทนการไปพบแพทย์และรับยาเพราะด้านการรักษาพยาบาลของเรือนจำ

ค่อนข้างมีปัญหา และลำบากกว่าจะได้พบแพทย์และรับยาแต่ละครั้ง ในส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุหญิง หากมีอาการเจ็บป่วยหรือรู้สึกไม่สบายจะสามารถไปพบแพทย์และรับยาได้ทุกเวลา และหากเปรียบเทียบสุขภาพของผู้ต้องขังสูงอายุก่อนต้องโทษกับปัจจุบันส่วนใหญ่มีความเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ทั้งในทางบวกและทางลบ ในทางบวกจะเป็นในด้านที่ได้ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ได้รับประทานอาหารเป็นเวลา บางรายเห็นว่าได้เข้าถึงธรรมะมากขึ้น ทำให้จิตใจสงบได้มาก และในทางลบเห็นว่า เนื่องจากอายุที่เพิ่มมากขึ้นประกอบกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ การดำรงชีวิตค่อนข้างลำบาก การกิน การอยู่ ไม่เหมือนข้างนอก ไม่สามารถที่จะเลือกอยู่ เลือกกินอย่างที่ต้องการได้ โดยส่วนใหญ่เห็นว่าสาเหตุของปัญหาสุขภาพดังกล่าว น่าจะมาจากอายุที่เพิ่มมากขึ้น รวมถึงสภาพแวดล้อมที่มีส่วนด้วย

ด้านจิตใจและอารมณ์

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีสภาพจิตใจค่อนข้างดี ไม่เครียดหรือวิตกกังวล ส่วนหนึ่งเป็นเพราะใช้ชีวิตอยู่มานานพอสมควร สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้ ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ มีความเห็นว่างานกิจกรรมต่างๆ ที่ทางเรือนจำและทัณฑสถานจัดให้ เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการ อบรมให้ความรู้ กิจกรรมเรือนจำเรือนธรรม ฯลฯ เป็นกิจกรรมที่มีส่วนช่วยพัฒนาจิตใจให้กับผู้ต้องขังสูงอายุได้อย่างมาก เพราะกิจกรรมดังกล่าวส่งผลดี คือ ทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง จิตใจสงบ ไม่เครียด และเกิดความสนุกสนาน เพราะหากมีเวลาร่างมากจนเกินไปจะทำให้คิดถึงเรื่องเก่าๆ ที่ผ่านมาในอดีตทำให้เกิดความเครียดได้ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยที่จะอยู่เฉย พยายามหากิจกรรมต่างๆ ทำเพื่อคลายความเครียดที่อาจจะเกิดขึ้น ในด้านลักษณะการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ต้องขังสูงอายุจะมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากต้องปฏิบัติตามกรอบของเวลา และกฎระเบียบที่เรือนจำและทัณฑสถานวางไว้ให้ใช้ปฏิบัติร่วมกัน

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันอยู่ในเกณฑ์ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งกัน แต่ผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะเลือกที่จะคบเพื่อน เนื่องจากเห็นว่าแต่ละคนมาจากต่างถิ่นต่างแดนต่างความคิด ที่สามารถพูดคุยได้ก็จะคุย ที่คุยไม่ได้ก็จะพยายามหลีกเลี่ยงไป เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา

ด้านสิ่งแวดล้อม

ส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุชายมีความเห็นว่า สิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต รับรู้ได้ว่าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีโอกาสที่จะได้รับรู้ข่าวสารบ้างตามความเหมาะสม แต่จะพบปัญหาบ้างในเรื่อง น้ำใช้ภายในเรือนจำบางครั้งไม่ค่อยสะอาด หรือฝุ่นละอองที่มีมากจนทำให้ผู้ที่มีการแพ้ต้องใส่ผ้าปิดจมูกตลอดเวลา และในส่วนของผู้ต้องขังสูงอายุหญิงมีความเห็นว่า สภาพแวดล้อมภายในทัณฑสถานมีความเหมาะสมดี ไม่มีอะไรต้องปรับปรุง เพราะสามารถอยู่ได้ตามสภาพของการเป็นผู้ต้องขัง

ปัญหาและความต้องการในชีวิต

ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษเพื่อที่จะได้กลับออกไปอยู่กับครอบครัวโดยเร็ว และมีบางรายมีความต้องการอยากย้ายกลับภูมิลำเนาเนื่องจากปัญหาในการพบญาติ การเดินทางไม่สะดวกมีค่าใช้จ่ายมาก ในเรื่องอื่นจะเป็นในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอยากได้รับการรักษาพยาบาลที่ดี เพราะห่วงเรื่องสุขภาพเห็นว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก นอกจากนี้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความต้องการที่ตรงกันคือ อยากได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เพราะจะสามารถบรรเทาความเดือนร้อนได้มาก ยิ่งในรายที่ไม่มีญาติ ไม่มีเงิน จะช่วยให้การดำรงชีวิตดีขึ้นได้ และยังมีผู้ต้องขังสูงอายุบางรายที่มีความต้องการหนังสือธรรมะ หนังสือเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตซึ่งค่อนข้างขาดแคลน

ข้อเสนอแนะ

ผู้ต้องขังสูงอายุชาย

1. ปัญหาเรื่องเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
2. อาหารไม่เพียงพอควรเพิ่มปริมาณและความหลากหลายของอาหาร
3. สินค้าร้านสวัสดิการมีราคาแพงเกินไป
4. ควรแยกผู้ต้องขังวัยหนุ่มไปไว้แดนอื่นเพราะสร้างความลำบากให้กับผู้สูงอายุ
5. เรือนนอนมีความแออัดเกินไป
6. เรื่องการรับพัสดุอยากให้ได้รับพัสดุเหมือนเดิม
7. อยากให้ร้านค้าสวัสดิการนำยาสามัญมาขาย
8. ความล่าช้าของเจ้าหน้าที่ หมอ พยาบาล
9. จำนวนแพทย์และพยาบาลน้อยเกินไป ไม่เพียงพอ
10. การขาดแคลนหนังสือธรรมะ หนังสือเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
11. ความไม่มีเหตุผลของกฎระเบียบต่าง ๆ ในบางเรื่อง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น และมักจะได้คำตอบที่ว่า “มันเป็นกฎของเรือนจำอยู่เสมอ”

ผู้ต้องขังสูงอายุหญิง

1. จำนวนแพทย์และพยาบาลน้อยเกินไป ไม่เพียงพอ

2. การส่งเคราะห์สิ่งของเครื่องใช้ไม่เพียงพอ

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ส่งเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากตาราง 32 สามารถสรุปผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลาง และทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก

โดยสรุปข้อมูลที่ได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ จากการศึกษา พบว่า ผู้ต้องขังมีลักษณะการดำเนินชีวิตภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่สิ่งที่ เป็น ปัญหาและควรปรับปรุงแก้ไข คือ ด้านอาหารเนื่องจาก พบว่า อาหารที่ผู้ต้องขังได้รับส่วนใหญ่ ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังโดยเฉพาะในส่วนของผู้ต้องขังชาย และพบว่าอาหารมีความจำเจ ซ้ำซาก ได้รับสารอาหารไม่ครบตามที่สาธารณสุขมาแนะนำ ส่วนอาหารเสริมที่ผู้ต้องขังได้รับมี ความเห็นตรงกันว่า อาหารเสริมขาดแคลน ได้รับไม่สม่ำเสมอโดยเฉพาะปีนี้ไม่ได้รับ อาหารเสริมเลย ด้านที่อยู่อาศัยพบว่า ผู้ต้องขังชายส่วนใหญ่เห็นว่าที่อยู่อาศัยมีความแออัดมาก เกินไป เกินอัตราที่กำหนดไว้ ทำให้รู้สึกอึดอัด หายใจไม่สะดวก และมีความเห็นตรงกันว่า จะแออัดมากในช่วงที่มีการย้ายผู้ต้อง ด้านการรักษาโรคและการรักษาพยาบาล พบว่า ด้านการรักษาพยาบาล ผู้ต้องขังชายและผู้ต้องขังหญิงมีความเห็นตรงกันว่า แพทย์มีจำนวนน้อยเกินไปไม่เพียงพอกับ จำนวนผู้ต้องขังที่มีทั้งหมด ควรเพิ่มจำนวนแพทย์ และพยาบาลเพื่อให้ดูแลรักษาได้อย่างทั่วถึง และมีความเห็นว่าด้านเวชภัณฑ์ยา มีการจ่ายยาให้ไม่ตรงกับอาการของโรคที่เป็น ส่วนใหญ่ ยาที่แจกให้กับผู้ต้องขังจะเป็นประเภทยาพารา ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความเห็นว่าควรให้ร้านค้า สวัสดิการนำยาสามัญมาขายเพื่อแก้ปัญหาการรักษาพยาบาลในเบื้องต้น อันเนื่องมา จากการรักษาพยาบาลที่ไม่ทั่วถึงนี้ ด้านเครื่องนุ่งห่ม พบว่า ผู้ต้องขังชายและผู้ต้องขังหญิงมี ความเห็นตรงกันว่าด้านเครื่องนุ่งห่มมีความเหมาะสมดี แจกให้ปีละ 1-2 ครั้ง หากไม่เพียงพอ สามารถขอได้ตลอด ในส่วนด้านการบริการและการส่งเคราะห์ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความเห็น ตรงกันว่า มีการส่งเคราะห์ให้แต่ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ต้องขัง และให้การส่งเคราะห์ ไม่ตรงจุด

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลาง และทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก

โดยสรุปข้อมูลที่ได้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ จากการศึกษาพบว่าผู้ต้องขังมีคุณภาพชีวิตภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านร่างกาย พบว่า

ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ด้านร่างกายตนเองมีสภาวะการเสื่อมในเบื้องต้นเกิดขึ้นแล้ว เช่น อาการปวดตามร่างกาย หูฟังไม่ค่อยได้ยิน ตาเริ่มพร่ามัว และมีอาการป่วยอื่นๆ ที่เป็นโรคของผู้ต้องขัง เช่น เบาหวาน ไขมันในเส้นเลือด และความดันโลหิตสูง ฯลฯ โดยส่วนใหญ่เห็นว่าสาเหตุของโรคที่เป็นมาจากอายุที่เพิ่มมากขึ้น และสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ในปัจจุบันมีส่วน นอกจากนี้ผู้ต้องขังมีความเห็นว่าตนเองต้องการได้รับการตรวจเช็คสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเรื่องสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญ ด้านจิตใจและอารมณ์ พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ด้านจิตใจและอารมณ์ในช่วงแรกรู้สึกเครียด มีความวิตกกังวล อยากพบแพทย์เพื่อปรึกษา และต้องการเพื่อนเพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนให้เกิดการผ่อนคลายความเครียด จะใช้ระยะเวลาปรับตัวอยู่นานพอสมควร แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปสามารถปรับตัวได้ ปัจจุบันไม่รู้สึกเครียดอะไร หรือหากมีความรู้สึกที่ตนเองเกิดความเครียดจะพยายามพูดคุยกับเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกัน และหากิจกรรมทำ เช่น ออกกำลังกาย อ่านหนังสือธรรมะ ฟังธรรม ซึ่งผู้ต้องขังมีความเห็นตรงกันว่า การทำกิจกรรมสามารถช่วยในเรื่องของสภาพจิตใจได้ และส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมต่างๆ ที่เรือนจำ และทัณฑสถานจัดให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาจิตใจให้กับผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้ต้องขังมีความสัมพันธ์กันอยู่ในเกณฑ์ดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อหนุนกัน และไม่ทะเลาะกัน ส่วนใหญ่เห็นว่า จะเลือกที่จะคบเพื่อนเนื่องจากมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันและเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมา ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ผู้ต้องขังมีความเห็นว่าด้านสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมดี มีความมั่นคงปลอดภัย ได้รับรู้ข่าวสารบ้างตามสมควร ซึ่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามสภาพของการเป็นผู้ต้องขัง

อภิปรายผล

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ศึกษารือนจำกลางและทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก ได้สรุปประเด็นอภิปรายผลได้ดังนี้

ลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก ประกอบไปด้วยปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ด้านอาหาร ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการรักษาโรค/การรักษาพยาบาล และด้านเครื่องนุ่งห่ม มนุษย์มีความต้องการติดตัวมาตั้งแต่เกิดเป็น ความต้องการที่ควรจะได้รับ การตอบสนองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ เพราะทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานะทางสังคม ย่อมมีความต้องการปัจจัย ในการดำรงชีวิตดังกล่าวไม่แตกต่างกัน ปัจจัยขั้นพื้นฐานในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในแต่ละวัน ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในระดับที่น่าพอใจ สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของอับราฮัม มาสโลว์ (Maslow's Need

Hierarchy) ที่กล่าวว่าบุคคลย่อมมีความต้องการอยู่เสมอและไม่สิ้นสุด เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลก็จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงต่อไป ซึ่ง Maslow อธิบายว่าความต้องการของบุคคลมี 5 ชั้น คือ ความต้องการทางกายภาพ (อาหาร น้ำ อากาศ) ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรัก ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ รวมถึง ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (ขวัญ สงวนเสริมศรี, 2552) ซึ่งความต้องการดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องการไม่เว้นแม้แต่ผู้ต้องขังสูงอายุที่มีความต้องการดังกล่าวเช่นกัน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศรีทับทิม (รัตนโกศล) พานิชพันธ์ (2534) ในเรื่องของ ความต้องการทางกายภาพว่าเป็นความต้องการพื้นฐานที่สุดในชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ธรรมชาติของร่างกายต้องการเพื่อเสริมสร้างร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ ความต้องการด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการปัจจัย 4 คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และการรักษาพยาบาล ซึ่งในที่นี่ผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำและทัณฑสถานหญิงแต่ละคนย่อมมีความต้องการปัจจัยขั้นพื้นฐานในด้านต่างๆ เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามอัตภาพถึงแม้ว่าจะอยู่ภายใต้กรอบที่ได้มีการจัดวางไว้แล้วก็ตาม แต่บุคคลทุกคนย่อมมีความต้องการที่จะได้อาหารเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิต ต้องการมีที่อยู่อาศัยที่สะอาดสามารถอาศัยหลับนอนได้อย่างปลอดภัย ต้องการยารักษาโรคหรือได้รับการรักษาพยาบาล ได้ทันถ่วงมีหากมีการเจ็บป่วย และต้องการมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มไว้ปกปิดร่างกายไม่ให้เป็นที่รังเกียจแก่ผู้พบเห็น ซึ่งหากความต้องการในด้านต่างๆ ข้างต้นได้รับการตอบสนองในระดับที่สูงขึ้น จะสามารถทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามไปด้วย

ปัจจัยด้านการบริการและการสงเคราะห์ มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ อธิบายได้ว่า ผู้ต้องขังสูงอายุที่ได้รับการบริการและการสงเคราะห์ที่ดีจะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งนี้เนื่องจาก คนเราเมื่อเกิดมาร่างกายมีการเจริญเติบโตอวัยวะต่างๆ เริ่มทำงานตามวันเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีอายุมากขึ้นหน้าที่การทำงานของอวัยวะต่างๆ ก็ยิ่งลดลง การเปลี่ยนแปลงในผู้สูงอายุเป็นกระบวนการที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเปลี่ยนกลับคืนเหมือนเดิมอีกไม่ได้ ซึ่งกระบวนการนี้เริ่มต้นเมื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะเป็นไปในลักษณะการเสื่อมถอย และมีผลกระทบต่อตัวบุคคลทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ เจษฎา บุญทา (2545) ที่ว่าด้วยเรื่องการเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหลายด้านด้วยกัน ได้แก่ สภาพร่างกาย สภาพจิตใจ สภาพสังคม ซึ่งสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ผู้สูงอายุทุกคนจะต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่เว้นแม้แต่ในกลุ่มของผู้สูงอายุที่เป็นผู้ต้องขัง แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะสามารถได้รับความช่วยเหลือให้ได้ลดระดับความรุนแรงลงได้จากการบริการและการสงเคราะห์

ที่ทางเรือนจำและทัณฑสถานที่ได้จัดให้มีบริการไว้ให้กับผู้ต้องขังที่มีสภาพความบกพร่องทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยจะมีบริการแนะนำให้คำปรึกษาในด้านต่างๆ เมื่อเกิดความเครียดหรือวิตกกังวล มีบริการให้ความช่วยเหลือในด้านการฝึกอาชีพ รวมถึงการบริการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมกับการเป็นผู้สูงอายุ เช่น ไม้เท้า แวนตา รวมถึงฟันปลอม แต่การได้รับบริการและการสงเคราะห์ดังกล่าวจะทั่วถึงหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ด้วยทั้งงบประมาณ จำนวนผู้ต้องขังฯ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุกฤตา เพชรหนองชุม (2552) ที่เห็นว่าการจัดสวัสดิการสนับสนุนด้านเครื่องอุปโภคและอุปกรณ์ตามความจำเป็นที่ผู้ต้องขังสูงอายุต้องการทั้งด้านสายตา ฟัน หรือเครื่องช่วยฟัง จะจัดหาได้ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณที่มีค่อนข้างน้อยจึงจัดสวัสดิการในด้านต่างๆ ได้อย่างไม่ทั่วถึง ซึ่งการจัดบริการและการสงเคราะห์ดังกล่าวนี้ถ้ามีการบริการที่ดีจะส่งผลให้ผู้ต้องขังสูงอายุมีระดับคุณภาพชีวิตที่ดีมากขึ้นตามไปด้วยนอกจากนี้การบริการและการสงเคราะห์ด้านร้านค้าของเรือนจำและทัณฑสถานก็มีความสำคัญไม่แพ้ด้านอื่น เพราะผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าร้านค้าสวัสดิการของหน่วยงานขายสินค้าในราคาที่เหมาะสมเกินไป และสินค้าส่วนใหญ่ไม่ค่อยตรงกับความต้องการ ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความเห็นว่าร้านค้าสวัสดิการมีส่วนที่จะช่วยบรรเทาความเดือนร้อนของผู้ต้องขังได้ในหลายด้าน เช่น ด้านอาหาร หากเปื้ออาหารที่หน่วยงานจัดให้สามารถซื้อรับประทานเองได้แต่อาหารแพงจึงไม่มีกำลังที่จะซื้อ ด้านการรักษาพยาบาลไม่เท่าที่ควรร้านค้าควรนำยาสามัญที่หาซื้อได้ง่ายมาขายเพื่อบรรเทาความเดือนร้อนในด้านการรักษาพยาบาลที่ไม่ทั่วถึง เป็นต้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วีระยศ สิงห์ทองกุล (2547) เรื่องปัญหาการให้สวัสดิการผู้ต้องขังภายในเรือนจำกลางอุดรธานี เรือนจำหนองคาย และเรือนจำหนองบัวลำภู พบว่า ปัญหาด้านร้านค้าสงเคราะห์ คือ สินค้ามีจำนวนจำกัด สินค้าไม่ตรงกับความต้องการ และสินค้าบางอย่างแพงกว่าท้องตลาด จึงทำให้ผู้ต้องขังไม่ได้รับการบริการและการสงเคราะห์ที่ดีเท่าที่ควร

คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุด้านร่างกาย พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นผู้ต้องขังที่จัดอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุตอนต้น แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังส่วนใหญ่ได้กระทำความผิดในขณะที่ยังมีอายุไม่มากนัก แต่ผลจากการที่ต้องได้รับโทษจำคุกในเรือนจำนาน ทำให้บุคคลเหล่านี้กลายเป็นผู้ต้องขังสูงอายุในที่สุด ซึ่งผู้ต้องขังสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางกายภาพ และสรีระวิทยาไปไม่มาก สามารถช่วยเหลือตนเองได้เป็นส่วนใหญ่ สุขภาพร่างกายยังแข็งแรงสมบูรณ์ สามารถปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของ (Craig, 1991; Hoffman, et al., 1988 อ้างอิงใน ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2545) ที่กล่าวว่า วัยสูงอายุตอนต้นเป็นช่วงที่ต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่เป็นภาวะวิกฤติหลายด้าน โดยทั่วๆ ไป ช่วงนี้บุคคลยังคง

แข็งแรงแต่อาจต้องพึ่งพาผู้อื่นบ้าง นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานเขียนของ สวุดี เบญจวงศ์ (2541) ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายไปในทางเสื่อมมากกว่าในด้านการเสริมสร้าง การเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงระบบผิวหนัง ระบบประสาท ระบบกระดูก และกล้ามเนื้อ ระบบการไหลเวียนโลหิต ระบบการหายใจและระบบทางเดินอาหาร และจากการศึกษาดังกล่าวพบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุเริ่มมีอาการเสื่อมดังกล่าวเกิดขึ้นแล้ว แม้จะเพียงอาการเริ่มต้นก็ตาม ผู้ต้องขังสูงอายุยังไม่ต้องการที่จะรับการรักษายาบาลเท่าที่ควร แต่ยังคงต้องการที่จะได้รับการตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอเพื่อตรวจเช็คสภาพร่างกายของตนเอง และหากเปรียบเทียบสุขภาพของผู้ต้องขังสูงอายุพบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าสุขภาพของตนเองแยลง อันเนื่องจากอายุที่เพิ่มมากขึ้น

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจและอารมณ์ พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ รู้สึกว่าในแต่วันตัวเองมีเวลาว่างมากเนื่องจากถือเป็นกลุ่มผู้สูงอายุจึงไม่มีงานให้ต้องรับผิดชอบ รู้สึกท้อแท้สิ้นหวังในชีวิต รู้สึกเครียดมีความวิตกกังวล เป็นห่วงครอบครัว รวมถึงกลัวจะไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พรทิพย์ รัตนชัยฤทธิ์ (2539) เรื่อง แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง: ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางบางขวาง ว่าผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่จะมีความเครียด ความท้อแท้สิ้นหวังในระดับปานกลาง และมีความเศร้าในระดับน้อย ปัญหาที่มีมากที่สุดคือกลัวว่าจะไม่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และเป็นห่วงครอบครัว ส่วนใหญ่แล้วผู้ต้องขังสูงอายุคิดว่ากิจกรรมที่ทางเรือนจำและทัณฑสถานจัดให้ เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการออกกำลังกายมีส่วนช่วยในการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังสูงอายุเป็นอย่างมาก โดยสามารถลดความเครียดหรือความวิตกกังวลที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ McPherson (อ้างอิงใน ถุติพันธ์ นันททิโร, 2543) เรื่อง ทฤษฎีการทำกิจกรรมที่เชื่อว่าผู้สูงอายุจะมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้มาจากการมีกิจกรรม และการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทำให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีความรู้สึกที่ตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของวาสนา ทองปัญญา (2550) ที่ได้ศึกษา เรื่องการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานีว่ากิจกรรมที่มีขึ้นเพื่อการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตด้านจิตใจและอารมณ์มีผลทำให้ผู้ต้องขังมีจิตใจและอารมณ์ที่ดีขึ้นอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุจะพยายามเข้าร่วมกิจกรรมที่เรือนจำและทัณฑสถานจัดให้อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงพยายามไม่ประพฤติดินิยมเพราะมีความคาดหวังว่าจะได้รับชั้นเพิ่มขึ้น และได้รับสิทธิพิเศษที่เรือนจำจัดให้สำหรับผู้ปฏิบัติตนดี เช่น วันพักโทษ วันลดการต้องโทษหรือได้รับการอภัยโทษ เพื่อที่จะได้กลับไปใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวโดยเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ไพฑูรย์ วิเศษศิริ

(2545) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและความต้องการของผู้ต้องขังในเรือนจำแดนความมั่นคงสูงที่พบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีปัญหาและความต้องการด้านความคาดหวังในอนาคตมากที่สุด คือ ต้องการจะปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชาติ

ในส่วนคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุด้านความสัมพันธ์ทางสังคม จากการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่รู้สึกพอใจกับความสัมพันธ์ของเพื่อนสมาชิก เนื่องจากเพื่อนผู้ต้องขังให้ความสนใจ พุดคุย ไม่เคยมีเรื่องทะเลาะกัน มีความรู้สึกพอใจที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากเพื่อนผู้ต้องขัง มีความพอใจต่อการผูกมิตรหรือเข้ากับเพื่อน รู้สึกพอใจมากที่เพื่อนให้ความช่วยเหลือเวลามีปัญหา และเห็นว่าการมีความสัมพันธ์หรือการผูกมิตรกับเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเพื่อนผู้ต้องขังสามารถพูดคุยปลอบประโลมยามที่เพื่อนท้อแท้ หรือเกิดความเครียดได้ ซึ่งสอดคล้องกับ โดโบรฟ (Dobrof, 1986) ที่กล่าวว่าเพื่อนเป็นผู้มีบทบาทในทางสังคมเนื่องจากเพื่อนให้ความช่วยเหลือได้ในยามต้องการ นอกจากนี้ผู้ต้องขังสูงอายุจะเห็นว่าการเลือกผูกมิตรกับเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันจะต้องเลือกที่สามารถจะพูดคุยกันได้รู้เรื่อง มีแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน เนื่องจากต่างคนมาจากต่างถิ่นต่างแนวคิด จึงต้องเลือกคบเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สรรพญา เขียวโสภาส (2526) ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับพื้นฐานทางสังคม โดยกล่าวว่าบุคคลมีค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน ทำให้บุคคลที่มาจากสังคมหนึ่งกำหนดคุณภาพชีวิตของตน แตกต่างจากคนที่มาจากอีกสังคมหนึ่ง

คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุด้านสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษา พบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่รู้สึกว่าเป็นแต่ละวันตนเองมีสภาพการใช้ชีวิตที่ปลอดภัยดี ได้อยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมตามสภาพของการเป็นสถานที่คุมขังนักโทษ มีความพอใจกับสภาพที่อยู่อาศัย แม้จะมีความแออัดอยู่บ้าง มีความพอใจกับสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัว ทำให้ผู้ต้องขังสูงอายุสบายใจ และมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายจากเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฉัตรทอง อินทร์นอก (2540) จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้สึกพึงพอใจต่อองค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อมอยู่ในระดับดี เนื่องจากที่อยู่อาศัยมีความปลอดภัยย่อมทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ทั้งนี้การที่ผู้ต้องขังสูงอายุต้องใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมดังกล่าว จึงต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวของ เรืองชัย วงษ์อุระ (2543) กล่าวว่า มนุษย์ประกอบด้วยชีวิตจิตใจ สังคม ที่จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สิ่งแวดล้อมนี้

ถูกจัดเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์รู้จักปรับตัว บางครั้งก็อาจเกิดการปรับตัวอย่างเหมาะสม หรือปรับตัวไม่เหมาะสม ขึ้นอยู่กับความสามารถในการปรับตัวของแต่ละบุคคลนั่นเอง

จากการศึกษาถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ และคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ทำให้ได้ข้อค้นพบต่างๆ สามารถสังเคราะห์และสรุปออกมาเพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ได้ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย

1. จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า ลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่สิ่งที่เป็นปัญหาและควรปรับปรุงแก้ไข คือ ด้านอาหาร ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการรักษาพยาบาล รวมถึงด้านการบริการและการสงเคราะห์ ดังนั้น

1.1 กรมราชทัณฑ์ควรจัดให้มีกลุ่มเครือข่ายในการทำงานเกี่ยวกับการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคพื้นฐาน โดยเฉพาะการจัดหาอาหารที่มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานอาหารที่ได้กำหนดไว้ อาจเป็นความร่วมมือระหว่าง เจ้าหน้าที่ ญาติผู้ต้องขัง และหน่วยงานภายนอกอื่นๆ

1.2 กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายในการจัดสร้างเรือนจำและทัณฑสถานสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ แยกเป็นเอกเทศเพื่อควมมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขังสูงอายุ

1.3 กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุก สำหรับผู้ต้องขังที่มีโทษเหลือน้อยและสร้างคุณงามความดี เพื่อลดปัญหาความแออัดในเรือนจำและทัณฑสถาน

1.4 เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ กรมราชทัณฑ์ควรทำความเข้าใจกับกรมการแพทย์ในการกำหนดเงื่อนไขว่า หากแพทย์จบใหม่ที่ต้องการจะมีใบรับรองจากแพทยสภาจะต้องทำงานและอุทิศตนเพื่อสังคม จึงจะสามารถออกใบรับรองทางการแพทย์จากแพทยสภา ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการจูงใจให้แก่แพทย์ ได้เลือกเข้าปฏิบัติงานในเรือนจำและทัณฑสถาน

1.5 กรมราชทัณฑ์ควรให้ความสำคัญต่อสวัสดิการด้านการแพทย์และการรักษาพยาบาลต่อผู้ต้องขัง โดยทำให้อัตราส่วนระหว่างแพทย์เพียงพอต่อการดูแลรักษาผู้ต้องขังให้มากกว่านี้ หรืออาจมีนโยบาย ให้มีการฝึกสอนการแพทย์และการพยาบาลในเรือนจำและทัณฑสถาน เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนในเบื้องต้น

1.6 กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายถ่ายโอนเรื่องการรักษาพยาบาลให้เอกชนเข้าดำเนินการ เพื่อควมมีประสิทธิภาพของการรักษาพยาบาล

1.7 กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายจัดให้มีกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ หรือเยี่ยมใกล้ชิดให้บ่อยขึ้น เนื่องจากผู้ต้องขังสูงอายุเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องการความรักและความเอาใจใส่จากครอบครัวมากกว่าผู้ต้องขังวัยอื่น ประกอบกับการเยี่ยมแบบปกติผู้ต้องขังสูงอายุจะไม่ค่อยได้รับการเยี่ยม เนื่องจากญาติประสบปัญหาการเดินทางที่ค่อนข้างลำบาก และมีค่าใช้จ่ายสูงสำหรับการเดินทางในแต่ละครั้ง และมาตรฐานในการเยี่ยมในแต่ละครั้งควรจัดให้เหมือนกันทั่วประเทศ เช่น บางแห่งจัดให้มีการเยี่ยมในวันหยุดเพื่อความสะดวกของญาติ บางแห่งไม่จัด เป็นต้น

1.8 กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายด้านการสงเคราะห์ร้านค้าสวัสดิการที่จำหน่ายสินค้าราคาเป็นมาตรฐานเหมือนกันทั่วประเทศ เพื่อป้องกันปัญหาการขายสินค้าแพงกว่าท้องตลาด และควรจัดหาสินค้าที่ผู้ต้องขังสูงอายุมีความต้องการมาจำหน่าย เช่น ข้าวของเครื่องใช้ ยาสามัญต่างๆ เป็นต้น

1.9 กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายให้ร้านค้าสวัสดิการสงเคราะห์จำหน่ายยาสามัญได้ เพื่อแก้ปัญหาการรักษาพยาบาลที่ไม่ทั่วถึง จ่ายยาไม่ตรงกับอาการของโรคที่ผู้ต้องขังเป็นผู้ต้องขังสูงอายุจะสามารถเลือกซื้อเวชภัณฑ์ยาได้ตรงกับอาการของโรคที่ตนเองเป็น และควรมีมาตรการเข้มงวดกวดขันกับเจ้าหน้าที่ให้คอยดูแลสอดส่องกับผู้ต้องขังกลุ่มที่ได้รับการรักษาพยาบาลแล้วนำมาจำหน่ายต่อในราคาที่แพง แล้วทำให้ผู้ต้องขังเกิดความเดือดร้อน

1.10 กรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายเรื่องการรับพัสดุจากญาติของผู้ต้องขัง ให้ผู้ต้องขังได้รับพัสดุจากญาติกันอย่างทั่วถึง หากเกิดปัญหาเกี่ยวกับการพบสิ่งผิดกฎหมายควรดำเนินการเป็นรายบุคคลไป เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้ต้องขังรายอื่น

2. จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยจากผลการศึกษาไม่พบปัญหาหรืออุปสรรคที่ต้องเร่งแก้ไข แต่ควรดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมมากกว่า โดยเฉพาะการพัฒนาในเรื่องของลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังทั้งในด้านอาหารที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาล เป็นต้น เพราะหากผู้ต้องขังมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่ดี จะส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นกรมราชทัณฑ์ควรมีนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังในด้านที่มีจุดบกพร่อง ต้องเร่งแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้ผู้ต้องขังมีคุณภาพชีวิตภาพรวมในระดับที่ดีขึ้น และควรสนับสนุนให้เกิดการสร้างสรรคกิจกรรมใหม่ๆ ควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุอย่างต่อเนื่อง เพราะผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมต่างๆ มีประโยชน์ทั้งต่อร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้หน่วยงานควรส่งเสริมในด้านกิจกรรมเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ของตัวผู้ต้องขังเองในหลายๆ ด้าน

เชิงปฏิบัติ

1. เรือนจำและทัณฑสถานควรประสานงานกับโรงพยาบาล สาธารณสุขจังหวัด เพื่อมาให้บริการด้านการตรวจสุขภาพ ตรวจวัดความดัน ตรวจวัดน้ำตาลในเลือดอย่างสม่ำเสมอ และควรประสานขอความร่วมมือจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่มีความรู้ด้านการพยาบาลเบื้องต้น เข้ามาให้บริการช่วยเหลืองานเรือนจำและทัณฑสถานเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนพยาบาล และเป็นการเปิดกว้างให้สังคมยอมรับผู้ต้องขังมากขึ้น

2. ควรมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลในเบื้องต้น เพื่อช่วยเหลือแพทย์ยามฉุกเฉิน

3. เรือนจำ/ทัณฑสถานควรมีการประสานงานกับหน่วยงานหรือกลุ่มกิจกรรมจากภายนอกเพื่อเข้ามาเป็นวิทยากรในเรื่องการจัดกิจกรรมใหม่ๆ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย โดยใช้ท่ารำวงย้อนยุคสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

4. ในการให้ผู้ต้องขังทำกิจกรรม เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในแต่ละกิจกรรมควรจัดทำแบบประเมินความรู้ก่อนและหลังการทำกิจกรรม และความพึงพอใจทุกครั้งภายหลังสิ้นสุดกิจกรรม เพื่อวัดความรู้ ความต้องการ ตลอดจนทราบถึงข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมในครั้งต่อไป

5. เรือนจำและทัณฑสถานควรจัดตั้งเครือข่ายโดยเป็นความร่วมมือจาก เจ้าหน้าที่ ญาติ ผู้ต้องขัง รวมถึงภาคีอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่มีความสมัครใจ เพื่อช่วยเหลือในด้านสวัสดิการ สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภค ให้กับผู้ต้องขังสูงอายุต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำอื่น และการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังในวัยอื่น เช่น เยาวชน หรือวัยอุจฉกรรจ์ เป็นต้น

2. ควรศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคของเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศในเรื่องการจัดสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ

3. ควรศึกษาถึงผลกระทบจากการต้องโทษจำคุกระยะยาวที่มีต่อผู้ต้องขัง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังสูงอายุที่มีกำหนดโทษสูง

4. ควรศึกษาในระยะยาวถึงขณะที่ผู้ต้องขังพ้นโทษไปแล้วว่ามีคุณภาพชีวิตอย่างไร มีแนวโน้มหรือความเสี่ยงที่จะกลับมากระทำผิดซ้ำอีกหรือไม่

5. ควรศึกษาถึงคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุที่พ้นโทษแล้ว ว่าดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างไร สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้หรือไม่